

Stereotypy (se zaměřením na „etnické“ stereotypy)

- **zobecnění**, které vzbuzují **kontroverze**. Zdaleka ne každé zobecnění je totiž kontroverzní, např. v přírodních vědách (zobecnění věcí, zvířat, procesů...)
- označují schematický, standardizovaný **obraz** (v našich hlavách) dané etnické skupiny nebo představu o vlastnostech jejích členů svázaných s jejich příslušností k dané skupině
- obvykle **klasifikačně** zabarvené
- **těžko podléhají změně**, protože jsme je získali v průběhu začleňování do všech úrovní společnosti (výchova v rodině, ve škole, názory „ulice“, médií, politiků...)
- úzce **souvisejí s identitou**; narušení či změna představy o „jiných“ vyvolává intuitivní **pocit ohrožení** vlastního sebepojetí (které se utváří právě v protikladu k představě o jiných), útoku na vlastní osobu (proto bývají reakce při diskusích o předsudcích často velmi **emotivní** a konfliktní)
- **sebereprodukuje se**, kdo byl vychován ve stereotypech má tendenci je dále sám opakovat – výchovou vlastních dětí, svým účinkováním ve společnosti
- jsou **iracionální**, nevycházejí z opravdové zkušenosti z opravdového kontaktu, proto je racionální informace nemusí logicky vyvrátit; přesto mají jejich nositelé sklony prezentovat je jako výsledky logických úvah či „zdravého selského rozumu“ (racionální argumenty narážejí na hradbu „protiargumentů“, silnější důkazy pak vyvolávají hněv, agresi nebo reakce typu: „To jsou takový chytrý řeči, ale každéj přece vidí, že...“); vzhledem k jejich odtržení od reality může jeden člověk použít zcela protikladné stereotypy, aniž by to považoval za problém
- osobní zkušenost s někým, kdo do stereotypu nezapadá, ho ještě nemusí změnit. Pamatujeme si to, co je pro nás „obvyklé“, co si pamatovat chceme, ostatní **vytěsňujeme** nebo posouváme do jiné oblasti (na způsob: „výjimka potvrzuje pravidlo“ nebo „bílá vrána mezi černými“), přitom mohlo jít o náš jediný osobní kontakt se členy dané skupiny
- jsou široce sdílené, vytvářené, předávané a upevňované v podobě **společenských norem**, jsou vnímány jako normativní postoje (nesluší se „hájit cikány“)
- protože fungují jako obecně přijatá společenská norma, jsou snadno **politicky zneužitelné** – „kdo se k nim nehlásí, nepatří do společnosti (není „náš“)“ – politik vytáhne jeden jejich aspekt a vyzývá k přihlášení se k němu, kdo tak neučiní, je vyobcován (např. antisemitismus v předválečné německé společnosti – politici k němu strhli i osoby neutrální, kdo byl přímo proti, byl vyřazen ze společnosti do koncentračních táborů)
- vznikají zvláště, když jsou skupiny **v kontaktu, ale ne těsném** a osobním a bez zájmu o sebe navzájem (např. Češi X Vietnamci a Romové, dříve Židé)
- jejich náboj často ovlivněn **ekonomicko-sociální úrovní** (bohatí budí sympatie a chudí opovržení) a **kulturní blízkostí**, ale nejenom, někdy to může být i naopak!
- vyskytují se v podobě i (z pohledu mluvčího) zcela nevinných či „vtipných“ **hlášek a narážek**

Mají i své výhody, pokud jsme schopni je udržet v bezpečných mezích

- jsou **ekonomické**, protože šetří čas, uspořádávají informace do logických celků a vztahů
- **brání** společnost před náporom jiných hodnot

- **integrují**, upevňují jednotu a solidaritu ve společnosti

Druhy stereotypů

- **heterostereotypy** – předmětem jsou cizí etnické skupiny
- **autostereotypy** – předmětem je vlastní etnická skupina, často jsou pozitivními protiklady různých, danou skupinou vytvořených heterostereotypů. Lidé totiž usilují o dobré sebehodnocení (sebe sama i ze strany ostatních), lépe se cítí uvnitř vážené a dobře hodnocené skupiny
- **pozitivní** - představy a soudy exponující kladné vlastnosti skupiny nebo oceňující skupinu kladně; obvykle autostereotyp, pokud se jedná o heterostereotyp, jde většinou o momentální společenskou módu (příklady Britů v 60. letech, Američanů v 90. letech...)
- **negativní** – obvykle heterostereotyp, často také nazýván **předsudek**
- **emocionálně lhostejný** – obvykle části autostereotypů
- **verotyp** – vzniká shodou stereotypů cizí skupiny na danou skupinu s jejím autostereotypem (např. Poláci si o nás myslí, že jsme milovníci piva, neznaboží a bojíme se válčit, obecný názor v české společnosti o sobě je přitom skoro stejný – shoduje se, i když některé části radši moc nezdůrazňuje)

Lze se jich zcela zbavit?

- **obecně ne**, sociální klasifikace (škatulkování) je přirozený proces našeho mozku, který začíná již v útlém věku, podle klíčů, jež nám poskytne naše mateřská kultura (formou výchovy atd.). Naše mysl nemá takovou kapacitu, aby uchovávala informace o každém případě, proto je zjednodušuje a shrnuje do větších celků. Skupinové stereotypy tedy mohou existovat, ale nesmí se stát základem pro jednání vůči jednotlivcům z těchto skupin (zvláště ty negativní a nebezpečné)
- Lze však odstraňovat potenciál k předsudkům **v konkrétních případech** – odhalovat a vysvětlovat jejich příčiny a omyly. Zvláště je to potřeba tam, kde jsou stereotypy výrazně negativní, brání vzájemné komunikaci, porozumění a začlenění skupin v rámci jedné společnosti a mohou vést k násilí. Např. stereotyp „Francouzi milují víno“ není třeba odbourávat, i když zdaleka nemusí být vždy pravdivý.
- Stereotypy se nejlépe mění, když probíhá zároveň **změna norem ve společnosti** (např. veřejně obviňovat Židy z rituální vraždy a jiných nesmyslů se od Masarykovy obrany Hilsnera „prostě nedělá“, čímž výrazně poklesl antisemitismus v české společnosti), na které můžeme pracovat my všichni

Shrnutí a náměty:

- skupiny zdaleka nejsou homogenní, to je jen dojem pod vlivem stereotypu, a některé stereotypně přisuzované rysy nesdílí ani trochu podstatná část dané skupiny – mohou být tedy zcela mylné
- pokud statisticky skutečně existuje prvek, jehož četností se daná skupina zdatelně liší od naší – např. Romové mají nižší zaměstnanost než zbytek obyvatel, Francouzi pijí častěji víno než Češi atd., musíme si uvědomit, že: 1) nejde o dědičný, biologický rys (viz rasismus); 2) pokud jde o kulturní rys, který se nám nelíbí (např. ženská obřízka, nucené sňatky), tak proč a za jakých okolností se v té kultuře usadil (tedy opět: není „přirozený“, „odvěký“, dědičný, což znamená, že je změnitelný); 3) často nejde ani o rys kultury (to, co je skupinou přijaté a s čím se ztotožňují), ale o chování vynucené

„strukturou“ (institucemi, politikou, soupeřící společností, přírodními podmínkami atd.), často např. zmiňovaná nižší zaměstnanost Romů nebo vyšší hospodářská kriminalita etnických menšin atd.